

Władysław Sowa

Odkupienie odnowionym stworzeniem w Chrystusie według konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym "Gaudium et spes"

Studia Theologica Varsaviensia 25/2, 133-147

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WŁADYSŁAW SOWA

**ODKUPIENIE ODNOWIONYM STWORZENIEM
W CHRYSZCIE WEDŁUG
KONSTYTUCJI DUSZPASTERSKIEJ O KOŚCIELE
W ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM GAUDIUM ET SPES**

Treść: Wstęp; I. Zbawcze Wcielenie; II. Odkupieńcze misterium paschalne; III. Odkupienie a stworzenie; Podsumowanie.

WSTĘP

„Sobór Watykański II po dogłębnym rozważeniu tajemnicy Kościoła kieruje bez wahania swe słowa już nie tylko do samych synów Kościoła i wszystkich, którzy wzywają Imienia Chrystusa, ale do wszystkich ludzi... Ma więc przed oczyma świat ludzi, czyli całą rodzinę ludzką, wraz z tym wszystkim, wśród czego ona żyje, świat będący widownią historii rodzaju ludzkiego, naznaczony pomnikami jego wysiłków, klęsk i zwycięstw” (KDK 2). Inny tekst stwierdza, że „za dni naszych rodzaj ludzki przejęty podziwem dla swych wynalazków i swojej potęgi, często jednak roztrząsa niepokojące kwestie dotyczące dzisiejszej ewolucji świata, miejsca i zadania człowieka we wszechświecie, sensu jego wysiłku indywidualnego i zbiorowego, a wreszcie ostatecznego celu i rzeczy i ludzi” (KDK 3). Dlatego Sobór nawiązuje z rodziną ludzką „dialog na temat owych różnych problemów, przynosząc światło czerpane z Ewangelii oraz dostarczając rodzajowi ludzkiemu zbawczych sił, jakie Kościół sam pod przewodnictwem Ducha Świętego otrzymuje od swego Założyciela” (tamże). W innym miejscu Konstytucja stwierdza, że „w świetle więc Chrystusa, Obrazu Boga niewidzialnego, Pierworodnego wszystkiego stworzenia, Sobór pragnie przemówić do wszystkich, aby wyjaśnić tajemnicę człowieka oraz współdziałać w znalezieniu rozwiązania głównych problemów naszego czasu” (KDK 10).

Z przytoczonych jedynie wybiórczo tekstów soborowych można się zorientować, że *Gaudium et Spes* jest „słowem”, które skierował Sobór do całego świata, a w nim do wszystkich bez wyjątku ludzi, do konkretnego człowieka, branego całościowo w swej jedności i całości, z ciałem i duszą, z sercem i sumieniem, umysłem i wolą. Zagadnienie człowieka stało się osią całego wywodu (por. KDK 3). Konstytucja duszpasterska zajmuje się więc głównie problematyką dotyczącą człowieka i jego palących spraw. Dla tej antropologicznej problematyki poszukuje jednak teologicznej podbudowy, którą znajduje w chrystologicznej interpretacji człowieka i świata.

W tym kontekście ukazana została nauka o Odkupieniu, które jest centralną rzeczywistością religii chrześcijańskiej i dotyczy człowieka oraz świata, w którym on żyje. Dlatego też odkupienie dokonane przez Chrystusa jest jednym z głównych tematów, który przewija się przez całą Konstytucję. *Gaudium et Spes*, chociaż jest konstytucją pastoralną, zawiera jednak w swojej kompozycji, na końcu każdego z czterech rozdziałów pierwszej części, punkty typowo dogmatyczne. I tak w rozdziale I znajduje się numer 22 zatytułowany: „Chrystus nowy człowiek”. W II rozdziale znajdujemy numer 32, który nosi tytuł: „Słowo Wcielone i solidarność ludzka”. W rozdziale III znajdują się dwa numery: numer 38: „Ludzka aktywność doprowadzona do doskonałości w tajemnicy paschalnej” i numer 39, moszący tytuł: „Ziemia nowa i nowe niebo”. W rozdziale IV znajdujemy numer 45: „Chrystus Alfa i Omega”. Stąd też Konstytucja ta stanowi chyba najbardziej odpowiednie źródło, mogące dać całościową odpowiedź na złożoną problematykę odkupienia właśnie człowiekowi, żyjącemu w Kościele i świecie współczesnym.

Należy również dodać, że soborową naukę o odkupieniu odczytujemy nie tylko w ostatecznie zredagowanym, zaakceptowanym przez Ojców Soboru i zatwierdzonym przez papieża Pawła VI w dniu 17.12.1965 r. dokumencie soborowym, ale także najpierw w oparciu o wcześniejsze wypowiedzi biskupów i ekspertów, wyrażone jako postulaty pod adresem przyszłego Soboru, będące zasygnalizowaniem aktualnych problemów teologicznych, które czekają na wyjaśnienie. Zostały one zawarte w 27 łacińskich tomach: *Acta et Documenta*

¹ Por. J. Galot, *Cristo contestato. Le cristologie non calcedoniane e la fede cristologica. Cristologia III*, Firenze, Lib. Ed. Fiorentina 1979, s. 269.

*Concilio Oecumenico Vaticano secundo apparando.*² Następnie opieramy się na poszczególnych czterech wcześniejszych redakcjach tekstu *Gaudium et Spes*³, a także na wypowiedziach Ojców Soborowych, mających miejsce po każdej redakcji. Zostały one wyrażone ustnie w auli soborowej, jako tzw. *Patrum orationes* lub dołączone pisemnie jako tzw. *Animad iversiones scriptae adhibendae*, a zawarte w 25 tomach *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenci Vaticani Secundi*.⁴ Oparcie się na tym obszernym materiale źródłowym jest konieczne, aby móc prześledzić rozwój poszczególnych problemów związanych z odkupieniem, poczynając od ich zasygnalizowania w postulatach, poprzez próby ich rozwiązania w całym procesie redagowania ostatecznej wersji dokumentu, aż do znalezienia ich oddźwięku w licznych, posiadających dużą wartość naukową, komentarzach do *Gaudium et Spes*.⁵

² *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando, cura et studio Secretariae Pontificiae Commissionis Centralis Praeparatoriae Concilii Vaticani II*, Typis Polyglottis Vaticanis 1960—1973. (Skrót używany w dalszym cytowaniu: AD, series, volumen, pars.).

³ Cztery Schematy: I Schemat z 3.07.1964, II Schemat z 28.05.1965, III Schemat z 13.11.1965 i IV Schemat z 2.12.1965.

⁴ *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani secundi, cura et studio Archivi Concilii Oecumenici Vaticani II*, Typis Polyglottis Vaticanis 1970—1978. (Skrót używany w dalszym cytowaniu: AS, volumen, pars.).

⁵ Ograniczymy się do wskazania tylko kilkunastu najbardziej podstawowych komentarzy: Chia vac ci, E., *La Costituzione Pastorale sulla Chiesa nel mondo contemporaneo „Gaudium et Spes”*. Testo latino e italiano con commento e note. Roma, Studium 1967, 500; *La Chiesa incontro al mondo. Per una lettura della Costituzione Pastorale su „La Chiesa nel mondo contemporaneo”*. Testo della Costituzione presentato e commentato da Dionigi Tettamanzi. Milano, Massimo 1967, 416; *La Chiesa nel mondo contemporaneo. Commento alla Costituzione Gaudium et Spes*. Edizione italiana a cura di Enzo Giannancheri, Brescia, Queriniana 1966, 500; *La Chiesa nel mondo contemporaneo. Costituzione Pastorale del Concilio Vaticano II*. Introduzione e commento a cura di S. E. Mons. Quadri. Collaboratori: G. Arosio, L. Bogliolo, ecc. Torino, Borla 1967, 432; *La Chiesa nel mondo di oggi. Studi e commenti intorno alla Costituzione Pastorale Gaudium et Spes*. Firenze, Vellecchi 1966, XVIII — 661; *Commentary on the documents of Vatican II*, edited by H. Vorgrimler, volume five, *Pastoral Constitution on the Church in the Modern World. History of the Constitution* by Ch. Moeller. Preface and Introductory Statement by Ch. Moeller, Burns and Cates Limited, Herder and Herder, New York 1969, VII — 412; *Commento alla Costituzione Pastorale su la Chiesa nel mondo contemporaneo „Gaudium et Spes”*. Milano, Massimo 1967, 616; *Constitution Pastorale „Gaudium et Spes”*. *L'Eglise dans le monde de ce temps*. Traduction élaborée par les soins de l'épiscopat français. Introduction, notes et index analytique par l'Action Populaire. Paris, Spes

Niniejszy artykuł stanowi tylko niewielką i w dodatku bardzo syntetycznie przedstawioną część większej pracy,⁶ i został zatytułowany: „Odkupienie odnowionym stworzeniem w Chrystusie”.

I. ZBAWCZE WCIĘLENIE

W postulatach wyrażonych jeszcze przed rozpoczęciem Soboru, a dotyczących problematyki odkupienia, możemy zaobserwować tendencję polemiczną w odniesieniu do różnych współczesnych prądów teologicznych, które nie akceptują rzeczywistości odkupienia.⁷ Zwracają one także uwagę na pomniejszenie dziś wartości odkupienia i jego minimalny wpływ na sposób myślenia i na postawy współczesnych ludzi wobec rzeczywistości ziemskich.⁸ Wskazano również na brak prawdziwej soteriologii ze strony teologów, nie wykluczając również katolickich,⁹ i zaproponowano powrót do nauki św. Tomasza z Akwinu.¹⁰ W odniesieniu zaś do problematyki związanej z samym Wcieleniem można było zaobserwować różne tendencje: jedna proponowała ujmować oddzielnie Wcie-

1966, 388; *La Costituzione Pastorale sulla Chiesa nel mondo contemporaneo. Introduzione storico-dottrinale*. Testo latino e traduzione italiana. Esposizione e commento. In collaborazione. Torino, Leuman, elle Di Ci 1968, 1216; *L'Eglise dans le monde de ce temps. Concile Vatican II, Gaudium et Spes*. Texte conciliaire, introduction, commentaires. Paris, Mame 1968, 395; *L'Eglise dans le monde de ce temps. Constitution Pastorale „Gaudium et Spes”*. 3. Vol., Paris, Les Edit. du Cerf, 1967, 288. 640. 224; *Gaudium et Spes. L'Eglise dans le monde de ce temps. Introduction générale* par Mgr. Garrone. Texte intégral. Paris, Fleurus 1967, 528; *Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen*. Lateinisch und Deutsch. Kommentare I—II—III, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Freiburg—Basel—Wien, Herder 1966—1968, 392. 750. 766.

⁶ Całość tych badań zawarta jest w pracy doktorskiej autora, napisanej pod kierunkiem O. Prof. J. Galota S.J. na Wydziale Teologicznym Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Por. A. W. Sowa, *Il mistero della Redenzione nella Gaudium et Spes*, Roma 1983, XIX — 418 (maszynopis).

⁷ Por. F. Cleret de Langavant, w: AD, s. I, vol. II, p. V, 243; *Facultas Theologica Carmelitarum Discalceatorum*, w: AD, s. I, vol. IV, p. I 2, 321. 332. 336; B. Evangelisti, w: AD, s. I, vol. II, p. IV, 173; A. Lombardi, w: AD, s. I, vol. II, p. VII, 311.

⁸ Por. M. Blanchet, w: AD, s. I, vol. II, p. III, 52; A. Fares, w: AD, s. I, vol. II, p. III, 178; G. P. Bartholome, w: AD, s. I, vol. II, p. VI, 430.

⁹ Por. N. Jubany Arnau, w: AD, s. I, vol. II, p. II, 458.

¹⁰ Por. S. Congregatio S. Officii, w: AD, s. I, vol. III, 1—17.

lenie i oddzielnie odkupienie.¹¹ Inna znowu sugestia wskazywała, aby traktować je łącznie, jako jedną rzeczywistość,¹² a jeszcze inna, aby mówić o zbawczym Wcieleniu¹³ lub o odkupieniu jako celu Wcielenia.¹⁴

Sobór usiłuje wyjść naprzeciw tym postulatam i powoli, etapami precyzuje swoją naukę. Traktuje najpierw Wcielenie jako źródło ludzkiej godności. W I Schemacie z 30.07.1964 r. przypisuje tę godność osobie ludzkiej i całemu światu stworzonemu,¹⁵ ale na skutek interwencji Ojców¹⁶ II Schemat z 28.05.1965 r. rozciąga zasięg tej godności wypływającej z Wcielenia także na ludzką wspólnotę oraz na ludzką aktywność, jak też na całą historię świata.¹⁷ Interwencje zaś Ojców dokonane po II Schemacie przynoszą dwie nowości. Pierwsza z nich wyrażona została w stwierdzeniu, że poprzez Wcielenie Chrystus tworzy nowego człowieka, który posiada obowiązek doskonalenia ludzkiej natury i na tym polega współpraca z dziełem Wcielenia.¹⁸ Druga zaś nowość, pochodząca od teologów wschodnich, wyraża się w sugestii, aby traktować Wcielenie jako podstawę do wypracowania teologii kosmicznej.¹⁹

I Schemat nie mówił też wyraźnie o Wcieleniu w perspektywie odkupienia. Tekst mówi wprawdzie, że Chrystus jest prawdziwym człowiekiem, który przyszedł, aby wyzwolić z niewoli grzechu;²⁰ brakuje w nim jednak pogłębionej precyzji teologicznej. Także interwencje Ojców po I Schemacie podkreślały, że motywem Wcielenia jest wyzwolenie człowieka z niewoli diabła, grzechu i śmierci. Znajdujemy tam też już jaśniejszą sugestią, która proponuje patrzeć na Wcielenie

¹¹ Por. F. Longinotti, w: AD, s. I, vol. II, p. III, 588.

¹² Por. J. J. Weber, w: AD, s. I, vol. II, p. I, 413; D. Feeney, w: AD, s. I, vol. II, p. VI, 409.

¹³ Por. A. G. Mayer, w: AD, s. I, vol. II, p. VI, 292; F. Guerry, w: AD, s. I, vol. II, p. I, 254.

¹⁴ Por. J. E. Mac Manus, w: AD, s. I, vol. II, p. VI, 645.

¹⁵ I Schemat, w: AS, vol. III, p. I, 119.

¹⁶ Por. A. Fernandez Alonzo, w: AS, vol. III, p. V, 353; F. Barrachina y Estevan, w: AS, vol. III, p. V, 723; M. Mariere, w: AS, vol. III, p. V, 480; M. Pourchet, w: AS, vol. III, p. V, 594—603; A. Fernandez Alonzo, w: AS, vol. III, p. V, 354; R. Gonzales Moralejo, w: AS, vol. III, p. V, 388.

¹⁷ Por. II Schemat, w: AS, vol. IV, p. I, 448. 458. 465.

¹⁸ Por. *Plures Patres Conciliares Galliae*, w: AS, vol. IV, p. II, 915. 918. 922.

¹⁹ Por. P. P. Meouchi, w: AS, vol. IV, p. II, 423.

²⁰ Por. I Schemat, w: AS, vol. III, p. V, 116. 118. 121.

jak na *conditio sine qua non* odkupienia.²¹ II Schemat podejmuje te postulaty, i w sposób już bardziej jasny mówi o Słowie Ojca, które przez swoje Wcielenie przyjęło całą rzeczywistość stworzoną, a wszystko to co istnieje potrzebuje, przywołuje, każde na swój sposób, Odkupiciela.²² W kolejnych interwencjach Ojcowie żądają, aby nie dopatrywać się we Wcieleniu jedynie źródła piękna ludzkiej natury. Wskazują oni na to, że Wcielenie jest przede wszystkim dla odkupienia. Nie można więc zapominać o zbawczej naturze Wcielenia.²³ Były także tendencje traktowania odkupienia nie jako celu Wcielenia, ale jako środka uświęcenia.²⁴ Ostatnie jednak redakcje tekstu — III Schemat z 13.11.65 r. i IV Schemat z 2.12.65 r. — odrzucają taką opinię i potwierdzają, że Chrystus przyszedł, aby zbawić świat, tzn. aby dokonać dzieła odkupienia.²⁵ Należy obecnie przyjrzeć się temu, jak ostateczny tekst naszego dokumentu naświetla tajemnicę Wcielenia, aby uzyskać jej pełny obraz.

Tajemnica odkupienia została przedstawiona w Konstytucji *Gaudium et Spes* przede wszystkim jako dzieło Jezusa Chrystusa. To dzieło zostało zapoczątkowane przez Jezusa w Jego tajemnicy Wcielenia. Chrystus stał się człowiekiem i poprzez swoje Wcielenie dał wielką godność każdemu człowiekowi, całej ludzkiej naturze. Człowiek stał się wielką tajemnicą. Lecz człowiek jako osoba żyje w łączności z innymi ludźmi, żyje w społeczeństwie. Chrystus wchodząc poprzez swoje Wcielenie w ludzką społeczność, podkreślił jej wartość, nadał jej godność i uświęcił wszelkie stosunki społeczne. Także wszelka aktywność pochodząca od człowieka czerpie swoją wielką wartość z tajemnicy Wcielenia.

Chrystus, wchodząc w historię, chce nadać wielką godność całej ludzkiej aktywności. Poprzez Wcielenie Chrystus wziął jakąś część świata materialnego, tzn. całe ciało ludz-

²¹ Por. J. Frings, w: AS, vol. III, p. V, 562; A. Del Rosario, w: AS, vol. III, p. V, 413; R. Gonzales Moralejo, w: AS, vol. III, p. V, 389; C. De Provencheres, w: AS, vol. III, p. V, 632; H. Routhier, w: AS, vol. III, p. VII, 350; P. Barrachina y Estevan, w: AS, vol. III, p. V, 723; R. J. De Roo, w: AS, vol. III, p. V, 530.

²² II Schemat, w: AS, vol. IV, p. I, 436. 465. 469.

²³ Por. G. De Proença Sigaud, w: AS, vol. IV, p. II, 50; J. Marafini, w: AS, vol. IV, p. II, 412; S. Lourdasamy Duraisamy, w: AS, vol. IV, p. II, 382; S. Quadri, w: AS, vol. IV, p. II, 818; P. Parente, w: AS, vol. IV, p. II, 803.

²⁴ Por. A. Elchinger, w: AS, vol. IV, p. II, 1035.

²⁵ Por. III Schemat, w: AS, vol. IV, p. VI, 442.

kie, i w nim przyjął cały wszechświat, czyli cały efekt dzieła stworzenia, a więc także materię i wszystkie dobra doczesne, ziemskie, nadając im tym samym wielką godność.

Tak więc cała tajemnica człowieka, w jej pełnym kontekście i znaczeniu, tzn. w jej wymiarze osobowym, społecznym i historycznym, otrzymała tę godność właśnie przez tajemnicę Wcielenia, która jest źródłem i szczytem ludzkiej godności.

Chrystus nie przyszedł jednak na świat tylko po to, by dać najwyższą godność człowiekowi i całej rzeczywistości stworzonej. Chrystus przyszedł, aby ją zbawić, aby ją odkupić. Odkupienie jest głównym celem Wcielenia. Chrystus został przewidziany przez Boga jako sprawca dzieła odkupienia już od momentu stworzenia. Już od początku możemy mówić o absolutnym prymacie Chrystusa Odkupiciela. Ten najwspanialszy, najbardziej bezinteresowny dar, dar Odkupiciela, który powinien odnowić, ubóstwić i zjednoczyć całą rzeczywistość stworzoną, otrzymaliśmy w zbawczym Wcieleniu.

II. ODKUPIENICZE MISTERIUM PASCHALNE

Chrystus jako Odkupiciel wypełnił swoje dzieło w misterium paschalnym. Pierwszym etapem tego misterium jest prawdziwa śmierć Chrystusa. Jest ona jakąś substytucją, a więc podstawieniem Chrystusa w miejsce ludzi grzesznych, ale nie jest substytucją karną, lecz dobrowolną kogoś niewinnego za ludzi obarczonych winą. Chrystus został ustanowiony jako przedstawiciel całej ludzkości. Śmierć Chrystusa jest śmiercią za wszystkich ludzi, a zatem ma wartość powszechną.

Drugą fazą misterium paschalnego Chrystusa, poprzez które dokonał On odkupienia, jest zmartwychwstanie. Zbawcza wartość zmartwychwstania jest połączona z samym realnym faktem zmartwychwstania, które ujawnia nam najpierw zwycięstwo Chrystusa nad śmiercią, przejście ze śmierci do życia. Mówimy tutaj o tzw. „prześciowym” charakterze zmartwychwstania. Dzięki zmartwychwstaniu Chrystus trwa w stanie chwalebny, w którym posiada On na zawsze nowe życie, życie ducha. To z kolei stanowi o trwałym charakterze zmartwychwstania, na którym opiera się jego zbawcza wartość. Ten soteriologiczny walor zmartwychwstania rozciąga się na człowieka branego w jego cielesno-duchowej całości, czyli na całą ludzką naturę. Ludzkie ciało powinno również uczestniczyć w odkupieniu i podlegać ubóstwieniu. W konsekwencji,

także cały świat materialny, który jest w jakiś sposób zamknięty, zawarty w ludzkim ciele, jest również przeznaczony do tego samego celu, jest pociągnięty do tego samego przeznaczenia, tzn. do zmartwychwstania. Dlatego też zmartwychwstałe ciało Chrystusa jest zmartwychwstaniem całego stworzonego widzialnego świata. Zmartwychwstanie posiada więc swój aspekt kosmiczny. Jest nie tylko zwycięstwem Chrystusa, ale w Chrystusie jest całkowitym tryumfem całej rzeczywistości stworzonej. W tym też tkwi zbawcza skuteczność zmartwychwstania.

Ze zmartwychwstaniem łączy się ściśle wniebowstąpienie. Oznacza ono stan Chrystusa po zmartwychwstaniu i jako takie posiada również swoją zbawczą wartość. Wniebowstąpienie jako posadzenie Chrystusa po prawicy Boga nie jest jedynie intronizacją Mesjasza w swoim królestwie lub wypełnieniem proroctw. Jest ono wydarzeniem, które się przedłuża, powiększa, rozprzestrzenia z tytułu ostatecznego posiadania władzy mesjańskiej. Ta władza jest królewską władzą panowania nad całym stworzeniem. Jest również władzą kapłańską Chrystusa, który wstąpił do nieba po złożeniu ofiary ze swojego życia. Dokonał tego jako najwyższy arcykapłan, w momencie swojej śmierci krzyżowej. Ta władza kapłańska jest władzą uświęcania, które przenika całą ludzką egzystencję. Chrystus jako głowa swojego ciała posiada dzięki wniebowstąpieniu również władzę udzielania życia Ciału Mistycznemu. Dlatego też rzeczywistość wniebowstąpienia może tworzyć pieromę, czyli ludzkość i wszechświat wypełnione życiem wiecznym.

Wniebowstąpienie prowadzi do zrealizowania ostatniego wydarzenia zbawczego dramatu, tzn. do zesłania Ducha Świętego w dzień Zielonych Świąt. Chrystus Odkupiciel zesłał do serc ludzi Ducha Świętego. Dzięki Niemu tajemnica odkupienia przetrwa zawsze jako żywa i skuteczna aż do ostatecznego przyjścia Chrystusa. Duch Święty inspiruje, oczyszcza, umacnia ludzi w ich kontakcie z Bogiem, zabezpieczając im intymną przynależność do Niego. Poprzez zesłanie Ducha Świętego wypełnia się przymierze między Bogiem i ludźmi. Realizowanie tego przymierza jest bardzo ściśle związane z Kościołem, któremu został dany dar Ducha Świętego. Kościół rodzi się zawsze w dynamizmie ekspansji. Ten dynamizm Kościoła w spełnianiu uniwersalnego posłannictwa pochodzi od Ducha Świętego. To właśnie On kontynuuje w Kościele dzieło odkupienia, dokonane przez Chrystusa. Poprzez liczne dary po-

budza chrześcijan do dawania świadectwa, które jest bardzo ważne, wręcz nieodzowne w procesie rozrastania się Kościoła, tj. w wypełnianiu jego misji. To kontynuowanie odkupieńczego dzieła w Kościele mocą Ducha Świętego będzie się dokonywało w sposób żywy i skuteczny aż do ostatecznego przyjścia Chrystusa w chwale.

Działanie Ducha Świętego — rzutując zawsze na przyszłość — już w chwili obecnej rozciąga się przede wszystkim na osobę ludzką, wyzwala ją wewnątrz. To wyzwolenie jest o charakterze duchowym i jest wyzwoleniem opartym na miłości. Zesłanie Ducha Świętego, związane ściśle ze zmartwychwstaniem, ofiaruje nam także nowe życie. Rozlanie Ducha Świętego jest rozlaniem życia. To nowe życie rozpoczyna się wewnątrz człowieka odkupionego, który stał się nowym stworzeniem w Duchu Świętym i został wewnątrznie na nowo uczynionym. Wraz z człowiekiem została też na nowo uczyniona cała rzeczywistość stworzona i stała się przez to nowym stworzeniem. Dlatego też zesłanie Ducha Świętego jako ostatecznie wydarzenie dramatu odkupienia jest przyczyną, źródłem odnowienia całego stworzenia. Reasumując: soteriologiczny walor zesłania Ducha Świętego w dzień Pięćdziesiątnicy tkwi w wypełnieniu przymierza z Ojcem; w fakcie, że jest ono początkiem misji i rozwoju Kościoła, w wewnętrznym wyzwoleniu dokonywanym w Duchu Świętym, w ciągłym dokonywaniu się zesłania Ducha Świętego aż do drugiego przyjścia Chrystusa oraz w tym, że zesłanie Ducha Świętego jest przyczyną i źródłem nowego życia i odnowienia całego stworzenia.

W ten sposób dokonane odkupienie posiada swoją wieloraką wartość. Najpierw jako rozerwanie niewoli szatana i grzechu. Odkupienie nie tylko zgładziło grzech, lecz także wyrwało z niewoli tego grzechu i jego sprawcy — szatana. Od strony pozytywnej, odkupienie jest osiągnięciem prawdziwej wolności, ofiarowanej nam przez Chrystusa. Człowiek uwolniony z tej niewoli może zaangażować się w sposób bardziej pełny w swoją działalność, nadając jej zawsze wartość zbawczą.

Inna wartość odkupienia tkwi w zawarciu nowego przymierza z Ojcem. Przymierze to odnowił Chrystus jako niewinny baranek. Jest On ofiarą za grzechy. Jego krew przypomina w sposób doskonały krew przymierza zawartego z Bogiem na Synaju, kiedy to Bóg wziął naród izraelski za swój lud. W tajemnicy odkupienia wszyscy ludzie stali się na no-

wo własnością Boga, nabytą krwią Chrystusa przelaną na krzyżu.

Pojednanie z Bogiem i ludźmi jest trzecią wartością odkupienia, na którą wskazuje nasza Konstytucja. To pojednanie zostało dokonane poprzez śmierć Chrystusa na krzyżu. Całe misterium paschalne uwolniło człowieka z niewoli grzechu, który zburzył jedność ludzi z Bogiem i między sobą. W konsekwencji odkupienie wprowadziło na nowo jedność ludzi z Bogiem i między sobą. Stało się pojednaniem.

Czwarta wartość odkupienia leży w wysłużeniu nam życia. Chrystus wysłużył nam życie poprzez swoją śmierć i zmartwychwstanie. W śmierci Chrystusa człowiek został uwolniony od śmierci. Śmierć została pokonana. W zmartwychwstaniu człowiek otrzymuje życie, ponieważ zmartwychwstanie jest tajemnicą życia.

Objawienie tajemnicy miłości, również wspomniane wyrażenie w *Gaudium et Spes*, można wymienić jako piątą wartość odkupienia. Ta miłość jest tak wielka, że niweluje wszelki dystans między Bogiem świętości i ludźmi grzechu. Dlatego Bóg dał swojego Syna, aby dokonać odkupienia przez Jego całe misterium paschalne. Całe dzieło zbawcze ukierunkowane ku rzeczywistości stworzonej jest inspirowane i prowadzone jedynie z miłości Ojca i miłości Syna. Ta miłość objawia się w tajemnicy odkupienia, dokonanej przez Chrystusa, który ofiarował swe życie za innych. Wpływa to także na ludzi, którzy uczestnicząc w Bożej miłości i otrzymując jej zbawcze owoce, powinni zachowywać największe przykazanie miłości bliźniego, także i nieprzyjaciół.

Zanim jednak otrzymaliśmy tak sprecyzowaną naukę Soboru o odkupieńczym misterium paschalnym Chrystusa, trzeba było przejść w pracach redakcyjnych nad oficjalnym tekstem przez szereg zagadnień. Warto może zwrócić uwagę na niektóre z nich.

W odniesieniu do odkupienia dokonanego przez całe misterium paschalne można było zaobserwować, że w teologii przed-soborowej akcent był położony na śmierci Chrystusa-kapłana na krzyżu, na Jego krwawej ofierze, czyniącej zadość w sposób zastępczy za cały świat, ale przede wszystkim za ludzi.²⁶ W

²⁶ Por. *Pontificium Atheneum Angelicum, facultas theologica*, w: AD, s. I, vol. II, p. II, 14; C. P. Mutsaerts, w: AD, s. I, vol. II, p. II, 504—508; E. Clarizio, w: AD, s. I, vol. II, p. IV, 433; J. M. Rolando, w: AD, s. I, vol. II, p. III, 655; V. P. Kellenberg, w: AD, s. I, vol. II, p. VI, 421; R. Carboni, w: AD, s. I, vol. II,

pracach Soboru obserwujemy również rozwój myśli dotyczący naszej problematyki. Nie było oczywiście problemów z odniesieniem śmierci Chrystusa do tajemnicy Odkupienia. Należy tylko zauważyć, że akcent położono na tym, że Chrystus umarł za wszystkich ludzi.²⁷ Wszyscy zatem zostali odkupieni i nikt z ludzi nie jest pozbawiony uczestnictwa w owocach odkupienia.

Trzeba też stwierdzić, że w pierwszych redakcjach tekstu nie została podkreślona we właściwy sposób odkupieńcza skuteczność zmartwychwstania, choć domagali się tego biskupi w swoich postulatach, wyrażonych jeszcze przed Soborem.²⁸ Jeszcze mniej lub prawie wcale nie mówiło się o tej odkupieńczej skuteczności w odniesieniu do wniebowstąpienia i zesłania Ducha Świętego. To spowodowało bardzo zdecydowaną interwencję reprezentantów Kościołów wschodnich, spośród których zwłaszcza I. Ziadé podkreślił zdecydowanie zbawczą moc zmartwychwstania obejmującą człowieka i świat.²⁹ Stąd fakt zmartwychwstania w powiązaniu z faktem Wcielenia — według innego teologa wschodniego P. P. Meouchi — jest brzemienny w konsekwencje potrzebne do wypracowania tzw. teologii kosmicznej. Słowo bowiem stając się ciałem zjedoczyło ze sobą także materię i w ten sposób została ona złączona także z bóstwem. Dlatego też zmartwychwstanie Chrystusa jest zmartwychwstaniem ludzkości i materii.³⁰ W innym ze swoich wystąpień I. Ziadé wskazywał także na brak w tekście pewnego duchowego wigoru, ponieważ nie podkreśla on w sposób wystarczający centralnej pozycji Chrystusa zmartwychwstałego. Nie można bowiem zrozumieć wydarzeń zachodzących w dzisiejszym świecie inaczej, jak tylko w świetle nowego stworzenia, zapoczątkowanego w zmartwychwstaniu. Tajemnica zmartwychwstania nie jest drugim stworzeniem z niczego, lecz wyzwoleniem życia z niewoli śmierci. Nie jest tylko kontynuacją poprzedniego życia czy przejściem

p. VII, 609; M. Fossati, w: AD, s. I, vol. II, p. III, 647, 675; J. Król, w: AD, s. I, vol. II, p. VI, 492—493; J. D'Avack, w: AD, s. I, vol. II, p. III, 143; D. Vignacour, w: AD, s. I, vol. II, p. I, 438.

²⁷ Por. I Schemat, w: AS, vol. III, p. V, 121.

²⁸ Por. A. Colette, w: AD, s. I, vol. II, p. VIII, 186—187; J. Neuhausler, w: AD, s. I, vol. II, p. I, 696; C. H. Helmsing, w: AD, s. I, vol. II, p. VI, 452; S. S. Congregatio S. Officii, w: AD, s. I, vol. III, 6.

²⁹ Por. I. Ziadé, w: AS, vol. III, p. V, 535.

³⁰ Por. P. P. Meouchi, w: AS, vol. IV, p. II, 423.

przez śmierć, lecz jest prawdziwą nowością. Dlatego już dziś przechodzimy ze „starości” świata śmiertelnego do „nowości” świata żyjącego.³¹

Nie mówiono się też początkowo nic na temat wniebowstąpienia. Ani w pierwszej redakcji tekstu ani w wypowiedziach Ojców na jej temat nie można było zauważyć jakiegoś zainteresowania walorem zbawczym tego etapu paschalnego misterium.³² Dopiero ostatnie redakcje tekstu podkreślały powiązanie wniebowstąpienia ze zmartwychwstaniem i uwypukliły rolę panowania Chrystusa nad całym stworzeniem.³³ Wydaje się jednak, że wniebowstąpienie jest tą fazą całego misterium paschalnego Chrystusa, której niestety zostało przypisane jakieś tylko drugoplanowe znaczenie w tajemnicy odkupienia.

Również nauczanie dotyczące zesłania Ducha Świętego podlegało rozwojowi, poczynając od nieznacznego tylko zasygnalizowania go w I Schemacie³⁴ i w nielicznych wypowiedziach Ojców Soboru po pierwszej redakcji tekstu.³⁵ II Schemat ukazuje już pewne wzbogacenie problematyki pneumatologicznej.³⁶ Ostatnie zaś redakcje tekstu wskazują jeszcze częściej na rolę Ducha Świętego w zbawczym dziele Chrystusa, odpowiadając tym samym na interwencje pochodzące od przedstawicieli Kościołów wschodnich. Jeden z nich, P. P. Meouchi, sugeruje nawet, że biorąc pod uwagę taki punkt widzenia i interpretowania, będzie możliwe zjednoczenie tradycji wschodnich z zachodnimi.³⁷ Wart jest więc tu podkreślenia, podobnie jak przy problematyce zmartwychwstania, wpływ teologii Wschodu na naukę Soboru Watykańskiego II.

W ukazywaniu wartości odkupienia wiele miejsca poświęca się wybawieniu z niewoli szatana i grzechu. Oznaczałoby to, że myślenie Ojców Soboru było mocno zakorzenione, zakotwiczone w pojęciu odkupienia, rozumianego jako odkupienie od

³¹ Por. I. Ziadé, w: AS, vol. IV, p. II, 438.

³² Por. Episcopi Conferentiae Indonesiae, w: AS, vol. III, p. V, 689; P. M. Malachias von Diepen, w: AS, vol. II, p. VII, 371; A. Bea, w: AS, vol. III, p. V, 27.

³³ Por. II Schemat, w: AS, vol. IV, p. I, 465; III Schemat, w: AS, vol. IV, p. VI, 452.

³⁴ Por. I Schemat, w: AS, vol. III, p. V, 124. 130. 140. 141.

³⁵ Por. V. Costantini, w: AS, vol. III, p. VII, 218.

³⁶ Por. II Schemat, w: AS, vol. IV, p. I, 449. 458. 465. 469.

³⁷ Por. P. P. Meouchi, w: AS, vol. IV, p. II, 423—424.

grzechu.³⁸ Pojednanie i nowe przymierze z Ojcem zostało zaznaczone w mniejszym stopniu. Stosunkowo jednak dużo miejsca poświęcono takim wartościom odkupienia, jak wysłużenie życia i objawienie tajemnicy miłości. Zauważamy, jak przesuwa się akcent w rozumieniu tajemnicy odkupienia z aspektu negatywnego, czyli odkupienia od grzechu i śmierci, ku aspektowi pozytywnemu, podkreślającemu wartość życia i miłości.

III. ODKUPIENIE A STWORZENIE

Co się tyczy zaś problematyki wzajemnego stosunku między stworzeniem a odkupieniem, to możemy powiedzieć, że I Schemat nie precyzował tej relacji, na skutek interwencji Ojców.³⁹ II Schemat w numerze 50 wyraził to odniesienie w ten sposób, że odkupienie zawiera w sobie stworzenie. Tekst oryginalny brzmi: „Arctissime igitur historia hominum historia salutis implicatur, et in praesenti ac definitiva oeconomia ordo redemptionis in se ordinem creationis includit”. W numerze 51 mamy jeszcze potwierdzenie tego: „Imprimis, cum ordo redemptionis ordinem creationis comprehendat...”.⁴⁰ Jednak po ponownych interwencjach Ojców Soboru⁴¹ następne redakcje tekstu,⁴² a za nimi tekst oficjalny *Gaudium et Spes*, przyjmują postawę bardziej ostrożną, wybierając rozwiązanie kompromisowe. Końcowy tekst *Gaudium et Spes* nie mówi bowiem nic expressis verbis o wzajemnej relacji między

³⁸ Por. J. D'Avack, w: AD, s. I, vol. II, p. III, 150; H. Rouhier, w: AS, vol. III, p. VII, 350; M. Maziers, w: AS, vol. III, p. V, 480; J. C. Rosenhammer, w: AS, vol. III, p. VII, 349; W. R. Power, w: AS, vol. III, p. VII, 342; C. Rada Senosiain, w: AS, vol. III, p. VII, 62; V. M. Costantini, w: AS, vol. IV, p. VI, 464.

³⁹ Por. C. Wojtyła, w: AS, vol. III, p. V, 303; Directiones pro futura elaboratione textus, w: AS, vol. III, p. V, 200; R. Gonzales Moralejo, w: AS, vol. III, p. V, 388; F. Von Streng, w: AS, vol. III, p. V, 371.

⁴⁰ Por. II Schemat, w: AS, vol. IV, p. I, 469.

⁴¹ Por. Conferentia Episcoporum Linguae Germanicae et Scandiae, w: AS, vol. IV, p. II, 906; C. Wojtyła, w: AS, vol. IV, p. II, 661; F. Franić, w: AS, vol. IV, p. II, 734; J. B. Evangelisti, w: AS, vol. IV, p. II, 717; M. Wehr, w: AS, vol. IV, p. II, 873; P. J. Schmitt, w: AS, vol. IV, p. III, 118; S. Hien Nguyen Van Hoa, w: AS, vol. IV, p. II, 800; H. Jenny, w: AS, vol. IV, p. II, 774; Plures Patres Conciliares Galliae, w: AS, vol. IV, p. II, 917.

⁴² Por. III Schemat, w: AS, vol. IV, p. VI, 465; IV Schemat, w: AS, vol. IV, p. VII, 265.

odkupieniem i stworzeniem. Mówi jedynie o jednym i tym samym Bogu Stwórcy i Odkupicielu, o godności wszystkich rzeczy stworzonych (KDK 41. [10).

PODSUMOWANIE

Analizując cały proces rozwoju doktryny o odkupieniu w *Gaudium et Spes* możemy stwierdzić, że Sobór wyszedł na przeciw postulatam wyrażonym jeszcze przed jego rozpoczęciem. Pozostał wierny nauce św. Tomasza z Akwinu zachowując istotną treść jego doktryny, choć wyrażał ją językiem nowym. Sobór potrafił wyłożyć w pozytywny sposób naukę o tajemnicy odkupienia, bez polemizowania z różnymi współczesnymi tendencjami teologicznymi. Odkupienie zostało ukazane jako dzieło Jezusa Chrystusa dokonane poprzez Jego zbawcze Wcielenie oraz odkupieńcze misterium paschalne, czyli śmierć, zmartwychwstanie, wniebowstąpienie i zesłanie Ducha Świętego. Odkupienie wyrwało człowieka z niewoli szatana i grzechu, stało się nowym przymierzem z Ojcem, pojednało ludzi z Bogiem i między sobą, wysłużyło życie i objawiło tajemnicę miłości. Odkupienie jest wielkim wydarzeniem historii zbawienia, która się rozpoczyna wraz z dziełem Stworzenia. Z historii poszczególnych redakcji tekstu *Gaudium et Spes*, z interwencji Ojców Soboru i z rozwiązań problemów teologicznych, odnoszących się do całej rzeczywistości współczesnego świata, możemy wyciągnąć wnioski, że Konstytucja duszpasterska o Kościele wskazuje na relację między stworzeniem i odkupieniem, mówiąc o stworzeniu w perspektywie odkupienia, a odkupienie określając jako dokonaną w Chrystusie odnowę stworzenia.

Redenzione come rinnovata creazione in Cristo
conforme alla Costituzione pastorale
„Gaudium et Spes”

Sommario

La „Gaudium et spes” è la „parola” che il Concilio Vaticano II ha rivolto a tutti indistintamente gli uomini. Il Concilio ha inteso parlare all'uomo ed agli uomini in una concreta situazione storica, quella appunto del nostro tempo. Però la nostra Costituzione pastorale vale non tanto per la considerazione dei problemi morali e sociali e per

aver detto su di essi il pensiero della Chiesa; ma per il problema teologico, che essa solleva sul rapporto stretto e intrinseco che esiste tra le realtà profane ed umane e il mistero della nostra salvezza in Cristo cioè la Redenzione. Nel nostro articolo abbiamo dimostrato la Redenzione come la rinnovata creazione. Come tale, essa è principalmente opera di Cristo, Dio-Figlio, che si è fatto uomo. L'Incarnazione del Figlio di Dio è la sorgente e il vertice della dignità umana. Ma il suo scopo principale è la Redenzione. L'Incarnazione è divenuta l'inizio della Redenzione e ha trovato in essa il suo compimento rispetto alla sua interiore finalità. Il mistero della Redenzione è stato compiuto da Cristo attraverso il suo mistero pasquale. La Redenzione è dunque strettamente unita a Gesù Cristo, alla sua vita, morte, Risurrezione, Ascensione e Pentecoste. Tutti sono stati inseriti nel mistero pasquale di Gesù Cristo. L'opera della Redenzione è universale e si estende e fruttifica più largamente di quanto gli uomini ne abbiano coscienza. Così intesa, la Redenzione ha il suo grande valore. Questa è la redenzione dal peccato, e poichè il peccato degrada l'uomo in quanto tale, nella sua stessa essenza e nei suoi effetti, la Redenzione comporta la rivalutazione fondamentale ed inesauribile dell'uomo. La Redenzione costituisce una nuova alleanza col Padre, la quale ha la sua prefigurazione nell'Antica Alleanza. Cristo attraverso la sua morte, con il suo sangue ha fatto l'alleanza del Nuovo Testamento. La Redenzione è anche la riconciliazione con Dio e fra gli uomini, essa è opera del Mediatore. Essa è la forma concreta della mediazione fra Dio e gli uomini connessa con la missione di Gesù Cristo. La Redenzione dà la vita e rivela il mistero dell'amore. La rivelazione del mistero dell'amore del Padre in Gesù svela l'uomo all'uomo. Per mezzo di Gesù Cristo attraverso il mistero della Redenzione, l'uomo può ritrovare se stesso, può rendersi conto di essere al centro dell'eterno piano del Padre, di quell'amore che si è aperto al mondo. Per primo questo amore si è aperto al mondo nella creazione, perchè l'opera della creazione è nata dall'amore. La creazione nell'ottica della „Gaudium et spes” si unisce strettamente alla Redenzione. Perchè, anche dall'amore dello stesso Dio Creatore e Redentore è stata fatta la rinnovata creazione, cioè la Redenzione.

W. Sowa